

Анотація публікації

Як зробити навчання української мови в початковій школі цікавим для дитини?

Як допомогти учням засвоїти велику кількість правил та не плутатись в них?

Такі або аналогічні запитання ставлять періодично перед собою вчителі початкових класів. Моє глибоке переконання, що саме використання віршованих правил і казок на уроках української мови, дає можливість учневі не тільки легко запам'ятати визначення, але і добре засвоїти його.

Маю надію, що запропонований мною матеріал, зможуть використати не тільки молоді вчителі, а і досвідчені.

Віршовані правила при вивченні української мови

Любі друзі, пам'ятайте:

В мові немає дрібниць,
Правила добре вивчайте,
Щоб не мати одиниць.

А щоб правильно писати
Та висловлювать думки.
Рідну мову треба знати,
І вивчати залюбки!

Звуки, букви

Те, що чую, промовляю-
Звуками називаю.
Те, що бачу та читаю-
Буквами величаю.

Якщо при вимовлянні звука перешкод немає,
То звук цей голосним народ вважає.
Якщо ж не можеш звука проспівати,
То приголосний він, його слід поважати.

6 голосних звуків я добре знаю,
До них 4 букви добавляю.
Запам'ятаю добре 10 голосних,
Адже слово не існує без них.

В мові їх 6, але десятьма буквами позначаються.
Як же ці звуки називаються?(голосні звуки)

Звук й – хай кожен пам'ятає
Завжди м'який приголосний означає.

Щоб кількість складів у слові узнати
Потрібно голосні звуки порахувати.

Перенос слів

Якщо слово в рядку не вміщається,
То на склади швиденько розбивається.
А далі перенось з рядка в рядок.
Уважним будь, щоб не зробити помилок.

Одна буква від слова не відривається
і в попередньому рядку не залишається.

При переносі слід всім пам'ятати:
Й та ь від попередньої не можна відривати.

Апостроф

Схожий на кому цей знак розділовий,
і відомий усій дітворі.
Та в словах української мови
Пишеться він не внизу, а вгорі.

Цей особливий знак,
не вимовляється ніяк.
Для роздільної вимови вживається
Апострофом називається.

Будова слова

Основа слова

Я – чарівна основа слова,
І без закінчення чудово
Існую я, та, зокрема,
Є в мене корінь – голова,
І префікс є і суфікс є,
Ніщо мій настрої не псує!

Щоб отримати слова основу
Виділіть закінчення у слові.

Префікс

Я – префікс, утворюю нові слова,
Працюю важко так, що кругом голова,
Я з міри роблю вимір,
З єднання – роз'єднання.
Із друга я подругу утворюю,
Хто здогадався, друзі, як я це роблю?

Префікс перед коренем стоїть,
Для утворення нових слів служить.

Хочеш префікс с писати,
В Кафе ПТаХ слід завітати!

Суфікс

Будемо з тобою ми дружити,
Якщо зможеш правильно нас вжити.
За коренем нам місце залишай
І нове слово швидко називай.

Споріднені слова

Знає кожна дитина,
якщо в словах є спільна частина,
а ще близькі за значенням вони,
той називають їх споріднені.

Друже мій, не поспішай,
Форму слова розрізняй:
рама, рамі, рами, раму
Впізнаю цю орфограму.

Корінь слова

Спільна частина споріднених слів
Теж свою назву має:
Кожен учень «коренем» її називає.

Я у кожній деревинці,
Квітці, кущику, травинці.
В класі ж на уроці мови
Ти побачиш мене в слові. (Корінь)

Закінчення

Служу я для зв'язку
Слів в реченні завжди,
Наприклад: є гора,
А стало – дві гори.

Закінченням звать мене
Я є частина слова
Я змінне, як взуття.
Я зовсім не основа!

Нас слова міняють часто
І, як видно, не напрасно,
Бо якби ми не мінялись,
То слова б не поєднались.

Чергування е-и в основі слова

Коли і кінчає слово,
е чи о завжди готові
І в основі замінити
та за нього послужити.
Піч - в печі, до печі,
Річ, а сказано до речі.
Коли і в кінці немає,
Змін ніяких не буває:
Річ, і ніч, і річчю, й ніччю,
Сіль, і піч, і сіллю, й піччю.

Щоб відмінно виконати завдання,
Ти згадай про чергування:
Як поріг – то на порозі,
Ну, а ріг – пиши на розі.

Частини мови

Почали ми вже вивчати
З вами всі частини мови.
Всі їх треба добре знати,
Щоб надалі розрізняти.

Перша з них - іменник, друзі.
Цю частину люблять дуже,
Бо усе вона назве,
Дасть імення золоте.
Мама, мир і Україна,
Сонце, небо, світ, людина,
Звуки, букви, слово, мова -
Ось частина ця чудова!
Хто? Сестричка, ненька, батько,
Пташка, білочка, зайчатко,
Що? Земля, ріка, діброва,
Книжка, зошит, ручка, школа...

Назви предметів означає,
На питання хто? і що? відповідає.
Кожен учень з ним знається,
Бо він іменником називається.

Рід іменника

Тато – мій, мама – моя,
Це і є наша сім'я.
Сонце, озеро – моє,
Рибка там уже клює.
Так рід іменника вивчаєм
Він, вона, воно до нього добираєм.

До назв істот належать люди і тварини,
А інші неістоти всі, наприклад: ріки і долини.

В називний відмінок однини
іменник підставляй.
По ньому, мій друже,
Початкову форму впізнавай.

Ми іменника гукали
І питали: Що ти? Хто?
Відповів він: ліс, бокали
І гніздечко, і пальто.
Хлопчик, дівчинка і мама,
Пес і пташка, сонце, кіт,
Щедрість, доброта і слава,
Та Миколка, твій сусід!

Дієслово

Дію предмета воно означає,
Що робить?, що зроблять? відповідає.

Якщо дієвідміну хочеш взнати –
Постав у 3 особу множини, мій брате.
А далі на закінчення дивись,
Уважним будь, не помились.

До дієслова особу і число підставляй
Та більше про це слово узнавай.

Неозначена форма дієслова – це форма початкова.
Про це всі знають: Оленка, Коля і маленький Вова.
Що робити? Що зробити – вона відповідає
На –ти та ть слова свої кінчає.

Якщо вже дія закінчилась,
тоді завершена вона.
А та, яка й досі триває
Незавершеною себе величає.

Не пиши окремо з дієсловами.
Не хвались, не кричи, слухайся маму.

Прикметник

Яка, який, чия і чий?
Я – рідний, синій та малий.
Я - голуба, весела, шумна,
Легка, зелена та розумна.
А ще я можу бути чиє, яке?
Привітне, щире, молоде.

Ознаку предмета називає
Який, яка, яке? - відповідає.
Кращий друг його іменник,
Здогадались? Це -...(прикметник)

Всі прикметники зібрались
І на тому поєднались.
Щоб в орудному відмінку
Завжди сміло, без запинки
-ою у кінці вживалось
І на –ею не мінялось.

Прийменник

Прийменник – це маленьке слово,
Попереду стає і все готово.
А ще вам, друзі треба знати:
Окремо слід його писати.
У, по, від, над, за, із-за, перед,
Про, понад, через, до, посеред!

Займенник

Предмет, ознаку, кількість означає,
Але ніяк не називає.
Питання дав їй друг – іменник,
Впізнали це і є - ...(займенник)

Вивчим цю частину мови,
Вивчимо обов'язково,
Бо вона потрібна дуже
І мені, й тобі, мій друже.
Я до тебе усміхнусь
І з тобою подружусь.
Він, вона, воно сміється
Тут нам весело живеться.

Текст

Текст - це розповідь зв'язна
Про будь-що на світі.
Про березу, сонце, клас,
Про бабусю і про нас.

Зв'язне висловлювання,
Що з речень складається
В мові нашій
Текстом називається.

Із зачину текст складається,
Після нього основна частина починається.
Далі кінцівка текст завершає
Вона собою висновок являє.

Текст зачином починається,
А кінцівкою кінчається.
А між ними головна
Частина тексту – основна.

Текст, в якому про щось повідомляється
Розповіддю називається.
А опис – це зовнішній вигляд предмета,
В цьому, звичайно, немає секрета.

Твердження і доказ в тексті цьому є.
На питання чому? Він відповідає.
З ним познайомитись є у вас бажання?
Здогадались? Це – текст – міркування.

Омонім

Слова однозвучні,
Але різне значення мають.
Їх в мові омонімами називають.

Значення мають різне,
Але однаково вимовляються.
Запам'ятай слова ці, друже,
Омонімами називаються.

Звертання.

Якщо слово або група слів
Називають того до кого звертаються,
Тоді вони звертанням називаються,
А на письмі комою виділяються.

Речення

В цьому реченні про щось розповідається,
А в кінці воно крапкою завершається.

Речення, в якому до дії закликається
Спонукальним називається.

В питальному реченні про щось питається,
А в кінці знак питання виставляється.

Казка про частини мови.

Колись дуже давно було на світі велетенське царство слів. Правила ним цариця Граматика. Слова постійно працювали, метушилися, поспішали. І кожне із них мало своє місце в царстві.

Та ось почався неспокій. Слова почали хвастатись одне перед одним тим, що саме воно найважливіше, бо найпотрібніше людям. Слова сварилися, але не поступалися один одному. Назривав великий бунт. Але розумна цариця Граматика не могла допустити ворожнечі, бо добре розуміла, що всі слова важливі і потрібні людям.

Вона вишикувала слова і розподілила їх в такому порядку.

Першими мають стати слова, що називають всі предмети і відповідають на питання хто?, що?.

Другими – слова, що називають ознаки цих предметів і відповідають на питання який?, яка?, яке?, які?.

Далі слова, що означають дію предметів і т. д.

Всі слова було поділено на 10 частин. І це був справедливий поділ. Слова перестали сваритись, жили в мирі та дружбі.

Казка про морфему.

В країні Морфології жили маленькі рухливі префікси, корені, суфікси, закінчення. Жили вони весело, дружно і часто мріяли про подорож в сусідню країну Лексикологію. В цій країні жили слова. Пильна охорона ворота відчиняла тільки для слів. Дізналися про це частинки слова «заморозки» (їх називають морфемами) і вирішили об'єднатися в слово.

Першим став корінь – мороз -, перед ним префікс – за, суфікс –к– вмовстився після кореня, а закінчення –и- в кінці слова. Але перед самим від'їздом закапризувало закінчення –и: “Я не буду стояти в кінці, я — надто гарна частина слова!”. І зайняло місце префікса, ставши перед коренем. Тоді розгнівався префікс і став на місце кореня, а суфікс і собі закапризував. Вишикувавшись таким чином вони і направились до воріт Лексикології. Сторожа дуже здивувалась новому слову і не пропустила друзів. “Чому нас не пускають?” — здивувались морфемі.

І вирішили запитати поради у цариці Морфології.

“Не слід сваритися”, — сказала Морфологія. Корінь містить зміст слова, він — найголовніша частина слова. Без нього не може обійтись жодне слово. А префікс і суфікс допомагають утворювати нові слова. Префікс завжди стоїть перед коренем, а суфікс — після нього”. “А я”, — розгублено вигукнуло

закінчення. “Ти гарна і важлива частина в слові. Без тебе слова не можуть змінювати свою форму і об’єднуватись у речення. Тому твоє місце в кінці слова”, — відповіла королева.

Після цього друзі більше не сварились, кожен із них зайняв своє місце. Утворилося слово « заморозки» і перед ними розчинилися ворота країни Лексикології.

Префікси з- та с-

В одному королівстві жили префікси з- та с-. Вони ніколи не сварились, бо добре знали своє місце. Але одного разу налетів на королівство злий ураган та й перемішав усі слова. Розгубилися тоді з- і с-, бо не знали куди ж їм тепер стати, до кого примкнути.

Зібралися вони на нараду та й вирішили: префікс з- може стояти на початку будь – якого слова. А префікс с- тільки тоді, коли корінь слова починається буквами к, п, т, ф, х. На тому і розійшлися.

Казка про неозначену форму дієслова.

В далекій країні Дієсловії жили дієслова. Жили вони дружно, поважали один одного. Та ось якось їх король запросив усіх до себе на бал та прислав їм три карети. В першу карету сіли дієслова теперішнього часу, в другу – минулого, в третю – майбутнього. Тільки одне дієслово стояло осторонь та плакало.

- Що з тобою? – запитали у нього брати.
- Я теж хочу поїхати на бал, але не можу. Адже я не маю ні роду, ні числа, ні особи, ні часу.
- Це не так, - відповіли брати – дієслова. Ти сам це зрозумієш. Коли відповіси на питання: « Що слід робити на балу?»
- Танцювати, сміятися, вітатися, веселитися...,- відповіло дієслово. А потім скрикнуло: -Я ж неозначена форма дієслова! Ура! Я теж їду на бал!

Казка про апостроф

Жили на світі дві коми. Одна була слухняна, зупинялась тільки там, де її ставили. А друга - стрибала де хотіла, бешкетувала, як хотіла. Плуталась між словами, ніяк місця собі не могла знайти. Розсердилися букви та і закинули її на самий верх слів та наказали постійно стояти після б, п, в, м, ф та р перед я, ю, є, ї. З того часу називали її апострофом.